

מראי מקומות- בבא קמא קט"ז

משום מצוה, דהיינו דרך היכא דאיכא מצוה שעליו לעשות פטור מלשלם יותר משכרו, אבל בשו"ת הרא"ש (כלל ס"ד) אי' דאפי' היכא דלא הי' מצוה, אלא הבטיח לו יותר משכרו הרגיל, והוא לא הפסיד כלום, לא מהני תנאו, ואין לו אלא שכרו. וע"ע בריטב"א ביבמות (קו.), דכ' דמה דאין לו אלא שכרו, היינו משום דכל קציצה שקצץ

באונס אינו קציצה. נולכאו' לפי הריטב"א ודעימי' שייך לפרש המשך הגמ' בין לפי מש"כ השטמ"ק ובין לפי מש"כ בדעת רש"י, דאף דהקציצה הוא באונס, מ"מ צריך שיהי' יכול לומר לו משטה אני כך, והיכא דהפסדו ניכר אי"ז שטות, וצ"ע בזה.]

(ד) **משום דבידים קא פסיד, וכו'-** בביאור החילוק שבין בידיים וממילא, כ' האור החמה די"ל דרך במקום שהי' ההפסד בידיים אמרי' דאינו יכול לומר משטה אני כך, אבל בהפסד דממילא עדיין יכול לומר משטה אני כך (ואף דגבי צייד השולה דגים נמי הוי הפסד דממילא, שאני התם שלא הי' זה ענין של התעסקות בהשבת אבדה, ולכך הוה בכל אופן תנאי גמור, משא"כ הכא, שעיקר התעסקותו הוא בהשבה, ולכך ס"ד דאין נחשב הפסד). ובביאור ראובן כ' דשאני הפסד בידיים דיש כאן ודאי הפסד, אבל בממילא ליכא כי אם ספק פסידא (והוא כ' דאע"ג דשמעי' כן מהא דשולה דגים, מ"מ אשמעי' במתני' מאי דתנח בברייתא).

(ה) **כי הא דר' ספרא וכו'-** בביאור ראיית הגמ' מר' ספרא, כ' החזון איש (י"ח, ג') דאף דכאן לא הי' שום הפקר, וכמש"כ תוס', מ"מ יש להביא מכאן ראיה לנידון דידן, דהי' מקום לדון דר' ספרא יהי' צריך לשלם הוצאות של הלילות האחרים, מכיון שלא הפסיד חמורו בלילה שלו. אבל לא הי' הדין כן, לא הי' צריך לשלם כלום, ומשום דמן שמיא הוא דרחימו עלי', דאף דבדרך הטבע הי' צריך להיות הפסד, מ"מ שלא בדרך הטבע הי' ניצול, ואמרי' דמזלו גרם, וממילא הו"ל כאילו נתן חלקו, ושפיר אי"צ לשלם. וא"כ ה"ה כאן, אמרי' דמשמיא הוא דרחימו עלי', דבדרך הטבע הי' צריך להיות אבוד, וכיון

(א) **איכא דאמרי' בישן תעשה זילוף ובשדה תשפך- פרש"י בפסחים (כ:),** דס"ל לאיכא דאמרי' דלשהיי' מועטת כי הא מן השדה לבית לא חיישינן, אלא בחדש יש מקום לחוש, ולכן רק בישן תעשה זילוף.

(ב) **אין הכרעה שלישיית מכרעת- פרש"י,** היכא ששניהם לא הזכירו בית ושדה, ובא השלישי ומחדש חילוק חדש, בזה אין הכרעה שלישיית מכרעת, רק אם כבר הזכירו החולקים את הסברא לחלק, רק שהם לא ס"ל דיש לחלק כן למעשה, בזה יכול השלישי להכריע. אולם הק' הקובץ שעורים (פסחים נב), הרי כל הסברא דעושין כההכרעה הוא משום שיש ב' דעות כנגד הא', וא"כ מה לי אם ס"ל שיש מקום לחלק באותו חילוק או לא, סכ"ס הרי הוא בציור זה יש רוב, והניח בקו'. עוד העיר האילת השחר, מה שייך להכריע במקום ב"ש וב"ה (לפי סברת רש"י, דע"י ההכרעה נעשה לרוב), הרי מה דקיי"ל כב"ה ולא כב"ש הוא משום דב"ה הם הרוב, וא"כ אם ריביר"י ג"כ ס"ל כב"ש, אי"ז עושה ב"ש להרוב, ואיך שייך הכרעה כאן, והניח בצ"ע.

(ג) **אין לו אלא שכרו- כ' השטמ"ק בשם ר' יהונתן** דהיינו משום דיכול לומר לו דמצוה היא דעבדת, שמצוה הוא להצילני. אבל היכא דהי' שולה דגים מן הים, כ' דאז חייב, דמיירי דכבר נתן לו הדינר, ובכה"ג אינו יכול לומר משטה אני כך נצ"ע למה, הרי סכ"ס חייב לעשותו מטעם מצוה. ולכאו' משמע דכיון דיש מצוה עליו, א"כ יכול לומר משטה אני כך, כיון שחייב, אבל היכא דכבר נתנו לו הכסף, שוב אין שייך לומר משטה, דע"י נתינתו הראה לו שכוונתו לשלם כן באמת. ומרש"י לכאו' משמע באו"א קצת, דכיון דניכר הפסדו, א"כ שוב אין שייך לומר משטה אני כך, דאי"ז שטות שיהי' רוצה שלא להפסיד, ולפי רש"י יש לפרש קו' הגמ' בפשיטות, דהא לכאו' אין חילוק בכלל, ומה דהגמ' נקט לשון "זה" בסיפא, צ"ל דלאו דוקא הוא, וצ"ע. ומה שהק' הגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא, ביאר השטמ"ק דקו' הגמ' הוא דסכ"ס גם בסיפא נתאנה, וא"כ למה אינו יכול לחזור, וע"ז תי' הגמ' דאי"ז אונאה, דמיירי שהוא מפסיד אותו שכר. וע"ע באבן האזל (גזילה י"ב, ו') דכ' דביאור סוגיא זה תלוי במח' ראשונים, דהמרדכי ס"ל דטעם הדבר

(ט) **ואם שכרו תייר ההולך לפניהם, מחשבין אף לפי נפשות- כ' הרא"ש (כ"ב)** דהיינו דחצי שכר התייר יטילו על הממון, וחצי האחר יטילו על הנפשות.

(י) **רשאין החמרין להתנות- כ' תוס',** דהיינו דהתנאי חל ויכולים להסיע ממון על פיו. וכ' **המרדכי (קע"ו)** בשם המהר"ם דבלא קנין איירי, וקמ"ל דהתנאי חל בדברים בעלמא.

(יא) **ואם אמר תנו לי ואני אשמור, אין שומעין לו, פשיטא- כ' התורת חיים** דה"ג, ואם אמר תנו לי ואני לוקח, וכ' שכן משמע מדברי הרי"ף, אבל הרמב"ם פ"י שאומר תנו לי דמי חמור שלי, שאיני רוצה ליקח חמור אחר, ואשמור עמכם כבראשונה, והיינו דפריך פשיטא, אבל רש"י פ"י דחיישינן שמא לא יקח החמור (וכנראה דרש"י גרס כהרי"ף), ולפי"ז מאי פריך פשיטא, וכ' התו"ח דאולי יש טעות סופר.

(יב) **ואם אמר אני אציל לעצמי, הציל לעצמו-** מבואר מפרש"י דטעם הדבר משום דכבר מייאשים הבעלים ממנו. וכ"כ הסמ"ע (חור"מ קפ"א, א') לבאר היכא דלא יכול להציל והוא הצילו, דלעצמו הוא כיון דאחרים מייאשים ממנו. והק' הנתיבות (שם), מה מהני היאוש שלהם, הרי אמרי' דהיכא דנטל מהגזלן שלא ברצונו דאי"ז נחשב שינוי רשות, וא"כ במאי קנה אותו כאן, הרי יאוש כדי לא קני. ותי' דגייס שאני דהוי כמציל מן הנהר שהוא אבוד מכל אדם, וכהפקר גמור הוא.

(יג) **וכי הדר בי' טעמא אחרינא הוא, דכתיב וכו'-** ביאר התורת חיים, פ"י, הא דמצי למהדר בי', לאו משום דעד השתא לאו ברשותי דבעל הבית הוא, אלא טעמא אחרינא הוא, שאינו שלו כעבד, שאם בא לעזוב שכרו מכאן ואילך ולחזור בו, יחזור בו. וע"ע בתרומת הכרי (של"ג), דביאר דהגמ' בב"מ (י). שהביא דין זה, ה"י רוצה להוכיח מדין זה דיכול לחזור בו בחצי יום דע"כ קנין דבעה"ב בהפועל קנין קלוש הוא, וע"ז השיב הגמ' דז"א, אלא דמה דיכול לחזור בחצי היום טעמא אחרינא הוא, משום קרא וכו' [ולפי"ז מה דהגמ' כאן הביא המימרא בזה האופן הוא רק אגב הסוגיא שם].

שכן, צריך בעל החמור לשלם לו, ומן שמיא זכו לי' בחמורו ג"כ.

(ו) **קדים ר' ספרא וזכה בי'- הק' התרומת הכרי (סוסי"רס"ב, ד"ה והן), להשי' דס"ל דיאוש** אינו הפקר ממש ויכול לחזור ממנו, למה ה"י צריך ר' ספרא לחזור ולזכות בו, לימא דשוב אינו מייאש, וממילא חזר להיות שלו מיד. וצייד התרוה"כ ליישב דאולי שאני הכא דאבידה מדעת היא ולא סתם יאוש, אבל כ' דאי"ז אבידה מדעת, דהא לא ה"י מאבדו מדעתו, אלא שיירתא עבדו ביניהם הכי, וה"י מוכרח לעשות כן, וא"כ לכא' לא ה"י אלא יאוש. וע"ע בנתיבות (רס"ב, ג') שכ' דהחילוק בין יאוש והפקר הוא דיאוש הוא שלא מדעת והפקר הוא מדעת, וכיון דמדעת השליכו לפני הארי, זה הוי הפקר ואפי' אי לא אתי ליד הזוכה, וע"ז תי' הגמ' דאדעת' דהכי לא אפקרי', ולכן לא הוי הפקר מדעת על צד זה, ואם משום יאוש, לא ה"י צריך לזכות בעצמו, שהרי כלה היאוש כבר קודם שבא ליד זוכה.

(ז) **ירד להציל ולא הציל מהו... אין לו אלא שכרו- פסק השו"ע (חור"מ רס"ד, ד')** דאין לו אלא שכרו כפועל. וכ' הרמ"א דזהו דוקא אם התנה עמו, אבל אם ירד מאליו, אפי' שכרו אין לו. והק' הנתיבות (ג'), מה לי דהתנה עמו, הרי ההתנאה ה"י שיציל, ולא הציל, ולכא' הרי הוא כמו שלא התנה. ותי' דכיון דגילה בדעתו שרוצה לשכור מצילין, א"כ הרי הרויח במה שהלך זה שלא ה"י צריך ליתן השכר למצילין אחרים, ומשו"ה צריך ליתן לו שכרו.

(ח) **מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות-** והיינו משום דלא באו על עסקי נפשות, אלא לממון. והק' תוס' בב"ב (ז: ד"ה לפי [א]), הרי מה שבא במחתרת נידון על שם סופו, היינו משום דחזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, וא"כ לימא ג"כ דהו"ל כעסקי נפשות, כיון דמסתמא לא יעמדו עצמם על ממונם, וממילא יהי' מצב של סכנת נפשות. ותי' דכיון דמרצונו לא בא הגייס על נפשות, א"כ לא חשיב זה בא על עסקי נפשות.

הלישנא אחרינא בגירסתנו) כגון שאנסוהו עכו"ם ואחוי ארעא, והראה להם זה עם שדותיו, ולא הי' לו להראות זה שגזל, שהרי אינו שלו. ומשמע דלפי זה מיירי באמת שגזל, וע' בשטמ"ק בשם רמ"ה שהק' דלפי"ז למה צריך לומר שגזלו, הרי אפי' בלא"ה לא הו"ל להראות של חבירו להאנסים. ותי' על דרך הפנ"י, דרבנותא נקט בגזלן, דסד"א דכיון דקיי"ל דאם אנסוהו להראותם איזה קרקע פטור אם הראה להם, א"כ הי' מקום לומר דכיון דאנסוהו להראותם שדותיו, מה שנגזל נכלל בזה, קמ"ל דכיון דאי"ז שלו, זה לא נכלל במה דאנסוהו להראות להם, וא"כ אם הראה להם חייב.

(ז) **דינא או קנסא - פרש"י** (ריש קיז). דהצד קנס היינו דקנסי' לאותו מסור דוקא משום שהי' רגיל בכך. והק' התוס' רי"ד, אם קנס זה הוא דוקא לאדם זה משום שהי' רגיל, א"כ למה הי' הגמ' צריך להביא ראיה דמקנסא לא גמרי', הרי ודאי אין שייך ללמוד מקנס זה, דהא דוקא בכה"ג לאותו איש. ולכן כ' לבאר דהשאלה הוא אם ס"ל דקנס הוא למסור, או האם ס"ל דמעיקר הדין גרמי חייב, ומזה יהיו יכולין ללמוד לכל דיני גרמי חייב, אבל אם קנס הוא אין יכולין ללמוד לשאר דיני גרמי. [אגב, ע' בלשון התוס' רי"ד דכ' "משום דס"ל גרמא בנוקין חייב, ילפי' מינה לכל דיני גרמי דעלמא", ולכאור' משמע דס"ל דגרמי וגרמא היינו הך, וכשי' רש"י, הובא בש"ך (חו"מ שפ"ו).]

(ד) **כי לי בני ישראל עבדים - כ' תוס' בב"מ י.** ד"ה כי) דאף דהתורה אמרה שלא יהי' עבדים לעבדים, מ"מ מותר אדם להשכיר עצמו, דדוקא עבד עברי, שאינו יכול לחזור בו, ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שחרור, עובר בעבדי הם. ובמרדכי (ב"מ סי' תנ"ט) תי' דבאמת אין פועל נקרא עבד כלל, וא"כ אין שום איסור להשכיר עצמו להיות פועל. ומה דילפי' מקרא זו דיכול לחזור בחצי יום, היינו בתורת ק"ו, דהיינו אם מקילין לגבי עבד, אף דגופו קנוי [ולא ביאר מהו הקולא לענין עבד, ואולי מה שיכול להכריח רבו לשחררו תוך ה' שנים ע"י גרעון כסף], לענין פועל כש"כ.

(ט) **אם מכת מדינה היא, אומר לו הרי שלך לפניך - כ' הרשב"א** דדין דמשתמע מהרישא, דאם מחמת הגנב חייב להעמיד לו שדה אחר (דהסיפא דין אחר הוא, כדאי' בגמ'), אי"ז מדינא אלא מקנסא, דהא קרקע אינה נגזלת, ובעצם הי' יכול לומר הרי שלך לפניך, אלא דקנסא הוא (וכן הביא מהירושלמי). וע' בחי' הראב"ד דכ' "ואיכא למימר אע"ג דאינה נגזלת, צריך שיאמר הרי שלך לפניך, טול אותו, וכיון דנטלוהו מסיקין ממנו אין יכול ליטלה, ובעי השבה, ואין כאן גרמא אלא גזילה בידיים היתה, ובעיא השבה ואינו משיב" [ודבריו צ"ב, דמשמע דבאמת יש דין השבה בקרקע, ולמה, הרי קרקע אינה נגזלת. ועוד, א"כ מ"ש מכת מדינה דפטור, הרי סכ"ס לא עביד השבה, וצ"ע].

(טז) **לא צריכא דאחוי אחויי - פי' תוס' דא"כ חייב** משום דינא דגרמי. אבל ק', דא"כ למה נקט גזל הקרקע, אפי' בלא"ה, הא דמראה הקרקע להמלך תסגי לחייבו משום דינא דגרמי. וכ' הראב"ד דהך סיפא מיירי אפי' בשלא גזל את השדה, אלא בשביל הדבור נתחייב [ומש"כ לעיל דצריך השבה על הקרקע ולכן חייב, זה לא קאי על הסיפא למסקנא, אלא על הדיוק מהרישא, דהיכא דאינו מכת מדינה חייב]. ומה דנקט המשנה לשון גזלן, י"ל כמש"כ התוס' רי"ד, דמחמת שהלשין ומסר שדה חבירו נקרא גזלן. והפני יהושע תי' דלרבנותא נקט גזלן, דאע"ג ד"ל דאין כוונתו להזיק שדה של פלוני, שהרי עכשיו הוא עצמו החזיק בהקרקע, וא"כ הו"א שיהי' פטור, קמ"ל דאפ"ה חייב [ולא ביאר אם קמ"ל דנחשב כוונה להזיק, או אם קמ"ל דחייב אע"פ שאינו מכוון להזיק של פלוני]. וע"ע בתוס' שכ' דיש גורסין (וכנראה דזהו